

Heemkunde in kaart gebracht

Hoe groot is de heemkundige sector? Hoe zijn de heemkundige kringen georganiseerd? Beschikken ze over voldoende inkomsten? Wat bewaren ze en hebben ze hier zelf zicht op? Hebben ze de digitale snelweg 'genomen'? Wat zijn hun voornaamste noden en behoeften? Hoe evalueren ze de werking van Heemkunde Vlaanderen?

Allemaal vragen die beantwoord moesten worden in het kader van het beleidsplanningsproces van Heemkunde Vlaanderen. Om een antwoord op deze vragen te vinden werden een kwantitatief en een kwalitatief onderzoek uitgevoerd¹. Voor het kwantitatieve luik werd samengewerkt met FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed. De bedoeling van dit luik was om statistische gegevens in verband met heemkundige kringen te verzamelen. Voor het kwalitatieve luik organiseerde Heemkunde Vlaanderen zelf focusgroepgesprekken in alle provincies en Brussel om de noden en verwachtingen van de doelgroep te bepalen. In dit artikel vinden jullie een selectie van de voornaamste resultaten.

1. Heemkunde in cijfers (kwantitatief onderzoek)

Voor het kwantitatieve onderzoek werd in het kader van het PRISMA-onderzoek intensief samengewerkt met FARO. Dit onderzoek vormde het vervolg op het zogenaamde 'Alpha'-project uit 2003, met als titel 'Een kwantitatief en kwalitatief onderzoek naar het actuele lokaal historisch, volks- en heemkundig landschap in Vlaanderen'². De resultaten van het ruimere PRISMA-onderzoek, waarvoor ook andere erfgoedverenigingen in Vlaanderen werden bevraagd kan men ondertussen nalezen in de FARO-publicatie *Nabij*,

*verenigd en meegerekend. Cultureel-erfgoedverenigingen in Vlaanderen (2010-2011). Onderzoek in het kader van PRISMA, veld- en toekomstanalyse cultureel erfgoed*³.

Bij het 'PRISMA-onderzoek over lokale erfgoedverenigingen in Vlaanderen' werden lokale erfgoedvrijwilligersverenigingen (hoofdzakelijk heemkundige kringen) bevraagd aan de hand van een online enquête, die in overleg met Heemkunde Vlaanderen was opgesteld. Van de 381 gecontacteerde heemkundige kringen vulden er 143⁴ de online enquête in⁵. Wat leren de resultaten ons?

LEDEN EN BESTUURSLEDEN

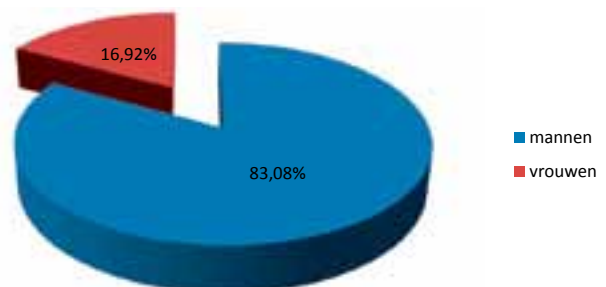
Over hoeveel leden gaat het hier?

- Gemiddeld hebben heemkundige kringen in 2009 295,89 leden. Waarbij ons opvalt dat het aantal leden ook nog stijgt: gemiddeld kwamen er in 2009 per kring 2,74 leden bij. De evolutie van het ledenaantal van de laatste drie jaar (2007-2009) wordt bovendien door de meerderheid van de respondenten (66,6 %) als stabiel of stijgend omschreven. Slechts 29,7 spreekt van een lichte daling of 1,8 % van een sterke daling⁶.

En wat met de bestuursleden?

- Gemiddeld telt een heemkundige kring volgens het PRISMA-onderzoek 9,69 bestuursleden (in 2003 waren er gemiddeld 9 bestuursleden bij volksculturele verenigingen).

Geslacht bestuursleden

- De meerderheid (59,65 %) van de bestuursleden zijn 60-plussers, 16,92 % zijn vrouwen en 3,41 % zijn jongeren (-30-jarigen). Als we die cijfers vergelijken met de percentages van het gehele PRISMA-onderzoek (50,33 % 60+, 19,22 % vrouwen en 5,88 % -30) moeten we concluderen dat

de heemkundige kringen minder divers zijn samengesteld dan de andere cultureel-erfgoedverenigingen.

Met hoeveel zijn we dan in totaal?

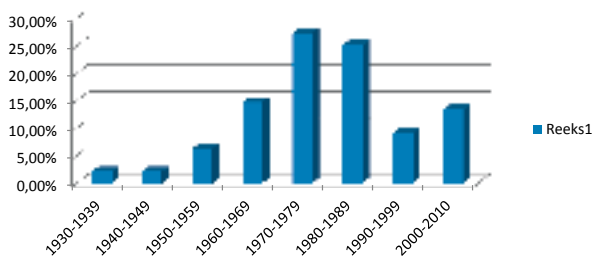
- Als we even een ruwe schatting willen maken en de gemiddelde cijfers uit deze enquête vermenigvuldigen met het aantal kringen dat momenteel in ons adressenbestand staat (449) dan zouden alle heemkundige kringen in Vlaanderen samen dus ongeveer 133.000 leden en 4.350 bestuursleden tellen. Toch een indrukwekkend cijfer!

BEHEER VAN DE ORGANISATIE

Worden er nu minder heemkundige kringen opgericht als vroeger?

- 13,3 % van de ondervraagde kringen werd opgericht tijdens de laatste tien jaar en dat is 4 % meer dan de tien jaar daarvoor. De belangstelling voor lokaal erfgoed en heemkunde blijkt dus te stijgen. De meeste kringen werden uiteraard opgericht in de jaren 70 (27,3 %) en 80 (25,2 %), de periode rond de fusies van de gemeenten.

Oprichtingsdatum heemkundige kringen

VZW of feitelijke vereniging?

- Meer dan de helft van de kringen (59,4 %) is vzw. Een statuut dat meer bescherming biedt dan bv. een feitelijke vereniging (35 %).

Focus op historische regio's of op de huidige fusiegemeente?

- Het werkingsgebied is meestal de fusiegemeente (42 %) of de deelgemeente (33,6 %). Grotere gehelen van aangrenzende gemeenten (14 %) of historisch bepaalde gebieden (2,1 %) en geografische streken (1,4 %) komen in mindere mate voor.

Op de zolder van de voorzitter of op die van de gemeente?

- 68,5 % van de heemkundige kringen kan beschikken over een gebouw of lokaal, meestal wordt dit ter beschikking gesteld of in bruikleen gegeven door een overheid (90,1 %). Slechts 8,9 % van de kringen heeft een pand in erfpacht of huurt een (deel van een) pand. In 74,5 % van de gevallen is het in redelijke mate of in grote mate aangepast aan de activiteiten van de vereniging.

Eens bestuurslid, altijd bestuurslid?

- 68,8 % van de kringen beschikt over een verkozen bestuur. De overgrote meerderheid hiervan (88,5 %) werd de laatste zes jaar verkozen. Mogelijks geeft men zo kansen aan de vernieuwing van het bestuur, tenzij men natuurlijk steeds hetzelfde bestuur herverkiest.

Gratis engagement?

- Heemkundige kringen bestaan dankzij het gratis engagement van hun vrijwilligers. Slechts 5,7 % of 8 heemkundige kringen hadden in 2009 betaald personeel in dienst. Vrijwilligers nemen hun engagement gratis op en worden niet vergoed via een vrijwilligersvergoeding (slechts 1 kring doet dit).

Vrijwilligers en vrijwilligersbeleid

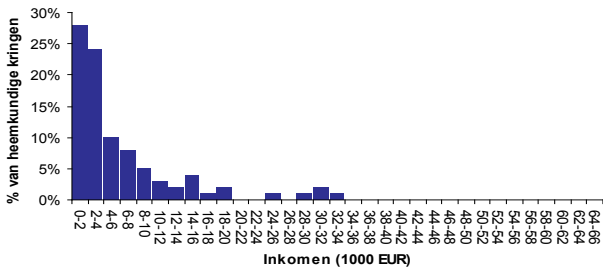
- Een geschreven vrijwilligersbeleid is er meestal niet (85,3 %). 67,8 % van de respondenten is er zeker van dat er in 2009 een vrijwilligersverzekering was.

FINANCIËN

We draaien elke frank twee keer om

- Opmerkelijk is dat de inkomstenverdeling binnen heemkundige kringen het Pareto principe volgt: 80% van de inkomsten is in handen van 20% van de heemkundige kringen. Het aantal heemkringen neemt exponentieel af met het beschikbaar werkingskrediet (zie grafiek). Een kwart van de heemkundige kringen had een eigen inkomst van minder dan 1511 euro en de helft van de heemkundige kringen had een eigen inkomst van minder dan 2800 euro. Voor 2009 zou dit geen probleem moeten zijn gezien de helft van de kringen een uitgave van minder dan 1900 euro had. De tering wordt dus naar de nering gezet.

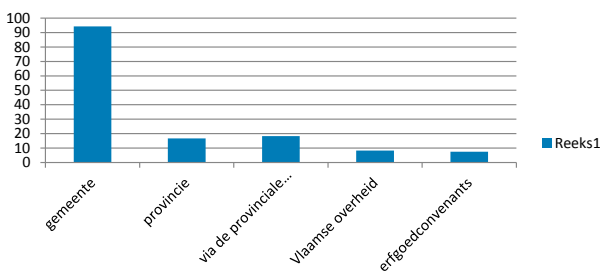
Inkomensverdeling heemkundige kringen, jaar 2009
(kringen met inkomen tussen 64.000-500.000 niet weergegeven)

Vanwaar komt de poen?

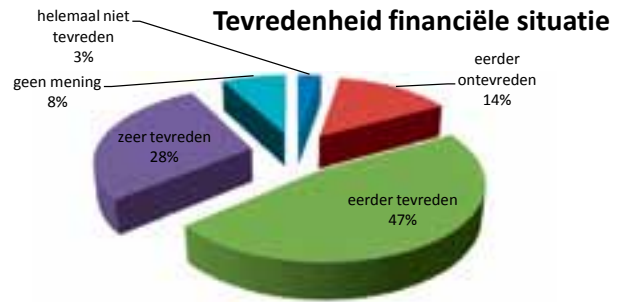
- Die eigen inkomsten komen vooral van lidgelden, abonnementen en publieksactiviteiten (bij 98,2 % van de kringen). Bij 33,6 % van de kringen komt een groot deel van de inkomsten ook voort uit sponsoring, giften en legaten. 83,9 % van de kringen kreeg subsidies in 2009. Het gemiddelde subsidiebedrag dat dan verkregen wordt is 1.932,66 euro, maar ook hier zitten grote verschillen op aangezien de mediaan (de waarde die in het midden ligt) 650 euro is. De verkregen subsidies komen in volgorde van belangrijkheid van de gemeente (bij 94,2 % van de kringen), van de provincie (16,7 %) of van de provincie via de provinciale koepel (18,3 %), van de Vlaamse overheid (8,3 %) of van de cultureel-erfgoedconvenants (7,5 %). Dit geeft natuurlijk enkel een overzicht van de geldbedragen, vaak krijgen heemkundige kringen ook logistieke steun van vb. de gemeente.

Herkomst subsidies

Blij met wat men heeft?

- De evolutie van de inkomsten over de voorbije drie jaar (2007-2009) wordt meestal omschreven als stabiel (53,8 %) of stijgend (19,6 %). Men is meestal eerder tevreden (46,2 %) of zeer tevreden (28 %) over de financiële situatie van de vereniging. Ondanks de relatief bescheiden middelen zijn de heemkundige kringen dus over het algemeen wel tevreden met wat ze ermee kunnen doen.

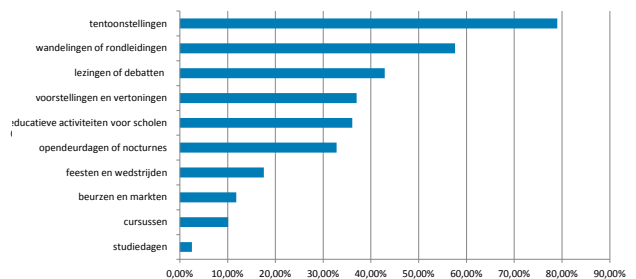

WERKING: WAT DOEN DE HEEMKUNDIGE KRINGEN?

Ontsluiten maar!

- 83,2 % van de heemkundige kringen organiseerde in 2009 publieksactiviteiten. Het ging om tentoonstellingen (79 %), wandelingen of rondleidingen (57,6 %), lezingen of debatten (42,9 %), voorstellingen en vertoningen (37 %), educatieve activiteiten voor scholen (36,1 %), opendeurdagen of nocturnes (32,8 %), feesten en wedstrijden (17,6 %), beurzen en markten (11,8 %), cursussen (10,1 %) en studiedagen (2,5 %). De frequentie waarmee deze activiteiten georganiseerd worden varieert wel. Zo organiseren de meeste verenigingen bijvoorbeeld maar 1 tentoonstelling per jaar (kruipt heel wat werk en tijd in).

Publieksactiviteiten

- De kringen die publieksactiviteiten organiseren, zetten ook vaak in op publieksevenementen als Erfgoeddag (59,7 %), Open Monumentendag (55,5 %), Nacht van de geschiedenis (31,9 %). In mindere mate wordt ingezet op een lokaal (stads)festival (14,3 %), Vlaanderen Feest/11 juli (6,7 %) en Week van de Smaak (5,9 %).

Wie schrijft die blijft!

- Heemkundige kringen zetten sterk in op het publiceren i.v.m. hun lokaal erfgoed: 82,5 % van de heemkundige kringen gaf in 2009 een publicatie uit. In volgorde van belangrijkheid gaat het om een tijdschrift (75,4 %), jaarboek (22,9 %),

nieuwsbrief (22 %), tentoonstellingscatalogus (22 %), wetenschappelijke publicatie/boek (18,7 %), educatieve publicatie of lespakket (18,7 %), audiovisuele opname (8,5 %), inventaris (2,5 %). Er is ook nog een restcategorie 'andere publicatie' die door 24,6 % van de kringen werd aangeduid.

Gezellig samen werken!

- De 62,4 % kringen die interne ledenactiviteiten organiseerden in 2009 focussen hierbij in volgorde van belangrijkheid op redactieraden en werkingsvergaderingen (83 %), gezelligheidsactiviteiten (73,9 %), didactische uitstappen (69,3 %), verbroederings- en ontmoetings met andere verenigingen (26,1 %), interne vormingen (25 %) en werkateliers (18,2 %). Wat hierbij opvalt, is dat de heemkundige kringen niet vergeten aandacht te schenken aan het aanmoedigen van hun vrijwilligers via gezelligheidsactiviteiten. Maar we moeten hierbij wel voor ogen houden dat ook hier de frequentie waarmee deze activiteiten georganiseerd worden varieert. Zo worden redactieraden en werkingsvergaderingen frequent georganiseerd gedurende het jaar, terwijl het aantal gezelligheidsactiviteiten dat georganiseerd wordt toch beperkt is.

Communiceren via het wereldwijde web?

- 60,1 % van de kringen beheert een eigen website. 7,7 % heeft een webpagina op de website van de gemeente of een andere organisatie.

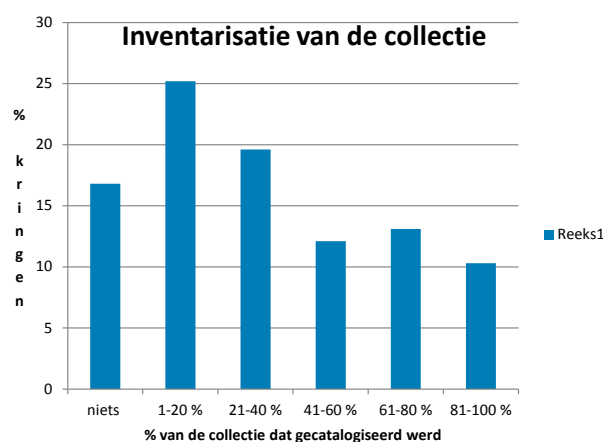
LOKAAL ERFGOED: niet enkel bestuderen, ook verzamelen en bewaren!

Wie wat bewaart, die heeft wat!

- 87,4 % van de ondervraagde kringen heeft een eigen erfgoedcollectie of heeft dit ooit gehad.
- Een klein aantal heeft deze collectie geheel (10,4 %) of gedeeltelijk (7,2 %) geschonken of in bewaring gegeven aan een bewaarinstelling, maar 86,4 % van hen beheert momenteel nog een erfgoedcollectie.
- Het gaat meestal om een archivalische en documentaire collectie (49,1 %) of om een gemengd museale, archivalische en documentaire collectie (46,3 %).

Weten we wat we in huis hebben?

- De overgrote meerderheid (83,2 %) is bezig met de inventarisatie van de eigen collectie.
- Meestal gebeurt dit geheel (57 %) of gedeeltelijk (31,4 %) op computer, via programma's als Excel (48,7 %), Access (32,9 %) of Word (38,2 %). Slechts 15,6 % gebruikt een specifiek inventarisatieprogramma en 13,2 % ontwikkelde hiertoe zelf een programma.
- 22,4 % van de inventarissen is ook online beschikbaar.

We hebben een archief en documentatiecentrum!

- Maar liefst 61,5 % van de ondervraagde heemkundige kringen beheert een publiek toegankelijk archief en/of documentatiecentrum en nog eens 65,9 % van deze archief en/of documentatiecentra is toegankelijk voor het publiek op vaste openingstijden (bij de andere kan men hiervoor een afspraak maken).
- Per jaar zijn deze archief- en/of documentatiecentra gemiddeld 63,21 dagen open.

Gratis musea!

- 28 % van de ondervraagde kringen beheert een publiek toegankelijk museum, dat in 65 % van de gevallen ook toegankelijk is op vaste openingstijden.
- Gemiddeld is het heemkundig museum dan 72,12 dagen per jaar open voor het publiek.
- 75 % van die heemkundige musea zijn bovendien gratis te bezoeken.

We laten de digitale snelweg niet links liggen!

- 71,3 % van de kringen heeft zelf al delen van de collectie gedigitaliseerd of laten digitaliseren. Het ging hierbij om afbeeldingen (89,7 %), audiovi-

sueel materiaal (58,5 %), archiefdocumenten (37 %), digitaal gefotografeerde objecten (36,4 %), publicaties (22,1 %) en kranten of tijdschriften (21 %).

- De digitalisering werd meestal door de vereniging zelf uitgevoerd (80,4 %) en digitale bestanden worden voornamelijk ter plaatste bewaard (93,1 %). 12,7 % gaf het materiaal in bewaring bij een erfgoedinstelling of overheidsdienst.

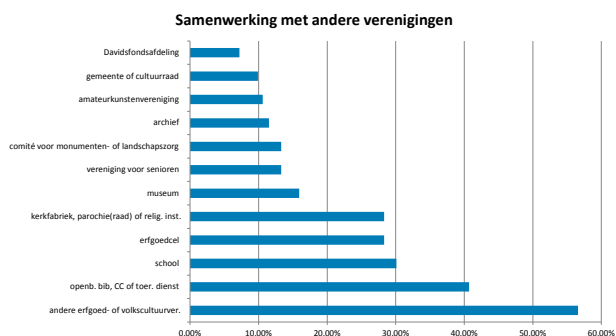
SAMENWERKING

Samen maakt sterk!

Eén van de conclusies van het alpha-onderzoek⁷ was dat heel wat verenigingen binnen het volksculturele veld zich niet tot één bepaalde discipline konden rekenen en dat er een sterk informeel netwerk bestond van contacten tussen de verschillende disciplines van het volksculturele veld. Er werd ook redelijk veel samengewerkt met andere verenigingen binnen hetzelfde veld.

Ook in 2009 werd er door de heemkundige kringen veel samengewerkt met andere verenigingen: 79 % van hen ging de uitdaging aan om in zee te gaan met een andere erfgoed- of volkscultuurvereniging (56,6 %); een openbare bibliotheek, een cultureel centrum of toeristische dienst (40,7 %); een school (30,1 %); een erfgoedcel (28,3 %); een kerkfabriek,

parochie(raad) of religieuze instelling (28,3 %); een museum (15,9 %); een vereniging voor senioren (13,3 %); een comité of groep voor monumenten- of landschapszorg (13,3 %); een archief (11,5 %); een amateurkunstenvereniging (10,6 %); de gemeente of cultuurraad (9,9 %) of een Davidsfondsafdeling (7,2 %).

2. In gesprek met de doelgroep (kwalitatief onderzoek)

Om de noden en behoeften van de doelgroep in kaart brengen en na te gaan hoe de doelgroep de werking van Heemkunde Vlaanderen evalueerde werden in 2010 zes focusgroeps gesprekken georganiseerd, telkens één in de vijf provincies en één testgesprek in Brussel⁸. Heemkunde Vlaanderen opteerde voor dit kwalitatief onderzoek om dieper in te kunnen gaan op de verzuchtingen van de doelgroep. Per regio werd een aselechte representatieve steekproef van de doelgroep genomen. Om de gesprekken zo objectief mogelijk te organiseren, werd geopteerd voor een externe moderator⁹. Hieronder volgt een samenvatting van de noden en behoeften van de doelgroep en hun beoordeling van de werking van Heemkunde Vlaanderen.

2.1. De noden en behoeften

VORMING EN KENNISOVERDRACHT

Wat betreft vorming heeft men vooral behoefte aan praktische en laagdrempelige cursussen die niet te gespecialiseerd zijn. Een mooi voorbeeld hiervan is een lesdag op een specifieke locatie rond behoud en beheer van één type collectie. Daarnaast wil men in Brussel een gemeenschappelijk vormingsaanbod voor Brussel en Vlaams-Brabant. Wat betreft informatienoden en kennisoverdracht wil men, indien nodig, beroep kunnen doen op een overkoepelend niveau (zoals Heemkunde Vlaanderen) dat specifieke kennis ontwikkeld heeft over de problemen die hen bezighouden. Belangrijk hierbij is dat de kennis ook voldoende beschikbaar is op bijvoorbeeld een website. Daarnaast is er ook nood aan modellen van overeenkomsten/taakbeschrijvingen waarbij uitleg gegeven wordt.

De thema's waarover men meer kennis en vorming wil, staan hieronder in volgorde van belangrijkheid:

- gerichte vorming en advies over digitaliseren van de collecties, o.a. keuze wat eerst te digitaliseren
- vorming en kennis rond auteursrechten, copyright foto's en wet op de privacy
- vorming en basiskennis rond behoud en beheer van objecten: per type object en in één dag, eventueel op locatie, doorgedreven kennis
- vorming rond nieuwe vormen van presenteren ook voor privé-verzamelaars
- advies bij inventarisatie van de collecties
- kennis over hoe verzamelen, selectiecriteria, schenkingen
- hulp bij het vinden van gemotiveerde en ook jonge vrijwilligers / rekruteren van inwijkelingen / vorming rond vrijwilligersmanagement
- kennis/expertise rond erfgoededucatie
- inhoudelijke basiscursussen voor heemkundigen (waar vind je bronnen, werken met een probleemstelling, werken rond bronnenvermelding, wat zijn heerlijkheden, ...) liefst bij een goed voorbeeld op locatie
- vorming rond promotie van activiteiten
- vorming waarin nieuwe ideeën aangereikt worden
- vorming over visieontwikkeling rond heemkunde en de waarde van collecties
- kennis wetgeving vrijwilligerswet
- info over juridische aspecten omtrent archiefwerking

- hulp bij het aanreiken van goede programma's om zelf een website te maken en zelf een beeldbank te maken
- vorming rond overzicht subsidiekanalen en voorwaarden eraan verbonden

ONDERLINGE INTERACTIE

De doelgroep hecht zelf veel belang aan het bevorderen van uitwisseling van expertise. Dit kan via rondetafelgesprekken rond specifieke thema's en via het in de kijker zetten van goede voorbeelden zoals i.v.m. het betrekken van scholen. Ze hebben ook nood aan ondersteuning bij de uitbouw van een regionaal netwerk en regionale samenwerking - al dan niet rond een thema. Daarnaast is er eveneens nood aan contacten die hen kunnen helpen bij een professionaliseringsproces of bij het bewaren van hun collectie. Zo willen privé-verzamelaars in contact gebracht worden met verenigingen en instanties waar hun collectie eventueel later bewaard zou kunnen worden. Ze verwachten ook hulp van Heemkunde Vlaanderen bij de uitwisseling/afstemming van de collecties en poneren hier zelfs ideeën over het uitwerken van een virtueel depot.

SENSIBILISERING

De doelgroep vindt het ook belangrijk dat sommige instanties kennis verwerven over het belang van lokaal erfgoed en de werking van hun vereniging en hierbij door Heemkunde Vlaanderen gesensibiliseerd worden:

- ondersteunen van professionelen die bezig zijn met erfgoed in een gemeente inzake bewaring, digitaliseren en i.v.m. kloof met vrijwilligers (bemiddelen)
- sensibiliseren van verschillende overheden
- sensibiliseren om het erfgoedbeleid/subsidiebeleid van de provincie bij te sturen inzake reservevorming en subsidiëring

- provincie aansporen om een depot te voorzien voor erfgoed dat interessant is voor een lokale heemkundige kring maar niet direct door een museum of instelling kan worden opgenomen
- sensibiliseren voor een gemeentelijk erfgoeddepot waarbij het eigenaarschap niet wordt overgenomen
- sensibiliseren bij onderwijsinspecties om aandacht te hebben voor lokale geschiedenis

HET BREDE ERFGOEDVELD?

De doelgroep heeft duidelijk nood aan een overzicht van alle bestaande structuren en organisaties in het erfgoedveld. Zo is bijvoorbeeld het verschil tussen Heemkunde Vlaanderen en FARO niet voor iedereen duidelijk. Van Heemkunde Vlaanderen wordt verwacht dat zij de erfgoedcellen en de gemeenten stimuleren om op een positieve manier met erfgoedvrijwilligers te werken alsook om afspraken met hen te maken en voldoende af te stemmen. Heemkunde Vlaanderen zou aan de brede erfgoedgemeenschap moeten aangeven dat zij de heemkundige kringen beter moeten informeren over waarom onderzoek/enquêtes gevoerd worden en om hen achteraf de resultaten mee te delen.

HEEMKUNDE IN DE KIJKER

De doelgroep vindt het belangrijk dat Heemkunde Vlaanderen heemkunde, lokaal erfgoed en de vrijwilligers die erbij betrokken zijn promoot, in de kijker zet en stimuleert. Dit zijn hun concrete suggesties:

- initiatieven nemen naar geïnteresseerde bewoners van gemeenten waar geen heemkundige kring is
- via universiteiten studenten geschiedenis warm maken voor heemkunde en lokaal erfgoed
- archieven van alle heemkundige kringen zichtbaar maken op een website
- overkoepelende website maken waarop iedere kring artikels per thema kan plaatsen
- Heemkunde Vlaanderen zou aan een grotere publiekswerking moeten doen
- promotiecampagne vrijwilligerswerk bij heemkringen naar het grote publiek
- sensibiliseren bij publiek en kringen dat de trend van het aangaan van kortere engagementen geen probleem vormt
- tijdschrift van Heemkunde Vlaanderen aan alle leden van heemkringen geven
- nadruk leggen op werk lokale medewerkers/vrijwilligers van heemkundige kringen bij Erfgoed-

dag / Open Monumentendag / Nacht van de geschiedenis

- informeren over werking van de provinciale koepels voor heemkunde

2.2. Beoordeling van de werking van Heemkunde Vlaanderen

Het vormingsaanbod van Heemkunde Vlaanderen wordt goed opgevolgd en wordt goed geëvalueerd. Het organiseren van vorming op maat van de eigen kring wordt gezien als een extra pluspunt. De adviesverstrekking van Heemkunde Vlaanderen wordt ook als heel goed omschreven. De Binnenkrant is goed gekend bij de doelgroep: het tijdschrift wordt bovendien gelezen en men leert eruit. Een minpunt hierbij is dat men het spijtig vindt dat de Binnenkrant niet meer digitaal beschikbaar is. Door een enkeling wordt een groter lettertype bij digitale communicatie gesuggereerd.

3. Tot slot

Alhoewel heemkundige kringen enorm kunnen verschillen qua werking en betrokkenheid kan men toch een aantal conclusies afleiden uit voorgaand onderzoek.

De heemkundige kringen gaan er zeker niet op achteruit qua ledenaantallen: de meerderheid blijft stabiel of heeft een stijgend ledenaantal. Het gaat bovendien om een indrukwekkend aantal mensen dat betrokken wordt bij heemkundige kringen: ongeveer 133.000 mensen. Daarbij gaat het natuurlijk zowel om bestuursleden, actieve leden als papieren leden. Ongeveer 4.350 mensen zijn actief betrokken als bestuurslid van een heemkundige kring. Allen vrijwilligers die zich inzetten voor de studie en het behoud en beheer van het lokale erfgoed, want de meeste heemkundige kringen hebben ook een eigen erfgoedcollectie in beheer. Ze beschikken hiervoor ook meestal over een eigen lokaal.

Uit het groter aantal oprichtingen van heemkundige kringen de laatste 10 jaar blijkt ook dat de belangstelling voor heemkunde en lokaal erfgoed stijgt. Ondanks de relatief bescheiden middelen zijn de heemkundige kringen over het algemeen wel tevreden met wat ze ermee kunnen doen. Ze organiseren veelal een groot aantal publieksactiviteiten en werken daarvoor vaak samen met lokale organisaties. Op lokaal vlak weten ze op die manier op een laagdrempelige manier het publiek aan te spre-

ken met hun lokaal erfgoed en zijn ze belangrijke lokale gemeenschapsvormers.

Daarnaast zijn er ook een aantal evoluties of vaststellingen die voor verbetering vatbaar zijn of toch op zijn minst een uitdaging voor de toekomst genoemd kunnen worden. Zo blijkt bijvoorbeeld dat de besturen niet erg divers samengesteld zijn en voornamelijk uit mannelijke zestigplussers bestaan. Het zal dus een uitdaging zijn om in de toekomst diverser te rekruteren om het bestaan van de vereniging te vrijwaren en om de werking ervan te vernieuwen. Daarnaast zijn de heemkundige kringen wel van start gegaan met de inventarisatie van de collectie, maar in de meeste gevallen moet er op dit vlak nog veel gebeuren. Alhoewel ze de digitale snelweg niet volledig links laten liggen en de eerste stappen al gezet werden, is het een uitdaging voor de toekomst om de digitalisering en de digitale communicatie verder te ontwikkelen (bijvoorbeeld door een stek op het internet voor alle heemkundige kringen en de opslag van digitale gegevensbestanden).

Om tegemoet te komen aan de voornaamste noden van de doelgroep van Heemkunde Vlaanderen (laagdrempelige en praktische vormingen, een aanspreekpunt dat antwoorden en modellen kan aanbieden in verband met de problemen die zij hebben, het stimuleren van onderlinge uitwisseling en afstemming en sensibilisering van instanties en publiek met betrekking tot heemkunde) en in te spelen op de bovenvermelde uitdagingen, stelde Heemkunde Vlaanderen een ambitieus beleidsplan op voor de periode 2012-2016. Dit beleidsplan, dat in oktober 2011 werd goedgekeurd door de Vlaamse overheid, kan men nalezen op de website van Heemkunde Vlaanderen: www.heemkunde-vlaanderen.be.

Daphné Maes

Consulent Heemkunde Vlaanderen

- 1 De onderzoeken werden ondersteund door de werkgroep van het verbeterproject doelgroep van Heemkunde Vlaanderen. De leden van deze werkgroep waren: Ferdi Geerts, Fons Dierickx, René Beyst, Daphné Maes, Eva Van Hoye, Hildegard Van Genechten en Alexander Vander Stichele.
- 2 WALTERUS Jeroen, Erfgoedverenigingen en volkscultuur ontcijferd. Inzichten over historische en 'volkscultuur'-verenigingen als onderdeel van het Vlaams erfgoedlandschap. Gebaseerd op de resultaten van het onderzoek: Een kwantitatief en kwalitatief onderzoek naar het actuele lokaal historisch, volks- en heemkundig landschap in Vlaanderen (project Alpha), Brussel, Vlaams Centrum voor Volkscultuur, 2003, 172 p.
- 3 VANDER STICHELE Alexander, JACOBS Marc, VERCAUTEREN Gregory en WALTERUS Jeroen, Nabij, verenigd en meegerekend. Cultureel-erfgoedverenigingen in Vlaanderen (2010-2011). Onderzoek in het kader van PRISMA, veld- en toekomstanalyse cultureel erfgoed, Brussel, FARO, 2011, 94 p.
- 4 In het rapport van FARO (VANDER STICHELE Alexander, e.a., o.c.) wordt deze categorie samengevoegd met twee andere categorieën. Zo bekomen zij 200 respondenten.
- 5 De resultaten die men hier kan vinden, zijn maar representatief voor een deel van de cultureel-erfgoedgemeenschap heemkunde, nl. de 449 heemkundige kringen, 5 provinciale koepels voor heemkunde, 130 heemkundige musea en 67 heemkundige archieven en documentatiecentra. De ruimere doelgroep van Heemkunde Vlaanderen omvat ook de individuele vorsers en mensen die belang hechten aan de geschiedenis en volkscultuur van hun eigen regio, de niet-heemkundige lokale musea en archief- en documentatiecentra en de Vlaamse Jeugdbewegingen voor wat betreft cultureel-erfgoedzorg en -ontsluiting. De Vlaamse jeugdverenigingen vroegen nl. om vanaf deze beleidsperiode bij Heemkunde Vlaanderen terecht te kunnen voor ondersteuning aangaande de zorg voor en de ontsluiting van hun cultureel erfgoed zijn Chirojeugd Vlaanderen, FOS-Open Scouting, Scouts en Gidsen Vlaanderen, KLJ, KSJ-KSA-VKSJ, Jeugd Rode Kruis, Wel Jong Niet Hetero en JNM (Jeugdbond voor Natuur en Milieu). Samen hebben zij 2.455 lokale afdelingen.
- 6 De heemkundige kringen die een slapend bestaan leiden, zullen waarschijnlijk in ons onderzoeksbestand wel iets minder vertegenwoordigd zijn omdat ze minder geneigd zijn om enquêtes te beantwoorden.
- 7 WALTERUS Jeroen, Erfgoedverenigingen en volkscultuur ontcijferd. Inzichten over historische en 'volkscultuur'-verenigingen als onderdeel van het Vlaams erfgoedlandschap. Gebaseerd op de resultaten van het onderzoek: Een kwantitatief en kwalitatief onderzoek naar het actuele lokaal historisch, volks- en heemkundig landschap in Vlaanderen (project Alpha), Brussel, Vlaams Centrum voor Volkscultuur, maart 2003, 172 p.
- 8 In Vlaams-Brabant kon het gesprek niet doorgaan door onvoldoende bevestigingen. Een aantal van de gecontacteerde organisaties uit deze provincie heeft wel via mail een evaluatie van de werking van Heemkunde Vlaanderen gegeven en hun noden en behoeften kenbaar gemaakt. Samen met de werkgroep uitgebreide doelgroep werd een vragenlijst opgesteld rond vijf relevante thema's. Tijdens elk focusgroepsprek kwamen twee thema's aan bod: Brussel (24/06/2010): behoud en beheer & organisatie en beheer. Limburg (10/09/2010): verzamelfunctie & publieksgerichte functie. Antwerpen (14/10/2010): behoud en beheer & organisatie en beheer. West-Vlaanderen (25/10/2010): organisatie en beheer & onderzoeksfunctie. Oost-Vlaanderen (08/11/2010): verzamelfunctie & onderzoeksfunctie. Op een overlegmoment met vertegenwoordigers uit de brede erfgoedsector werden onze plannen voorgesteld en werd gezocht naar partners die een gelijkaardig onderzoek planden om de overbevraging van onze doelgroep te vermijden. De Erfgoedcel Brussel/VGC en de dienst erfgoed van de provincie Antwerpen gingen in op ons aanbod en waren partners bij de organisatie van de focusgroepsprekken.
- 9 Hildegard Van Genechten (FARO) nam deze rol op zich. De verslaggeving werd verzorgd door Heemkunde Vlaanderen.